

100 години от рождението на основателя на сп. *Съпоставително езикознание*
проф. Светомир Иванчев (1920–2020)

Съдържание

Златка ГЕНЧЕВА – Сто години от рождението на Светомир Иванчев // 9

Янко БЪЧВАРОВ – Уроците на професор Светомир Иванчев // 18

Съпоставителни изследвания

Йорданка ТРИФОНОВА – Пресечни точки между българската и чешката синхронна лексикология през втората половина на ХХ век // 21

Синхронна лексикология – нова област на лингвистиката, която възниква во втората половина на ХХ век в резултат на търсене на ефективни начини на комуникация на човек с машината. В статията се разглежда и сравнява развитието на тази лингвистическа дисциплина в България и Чехия во втората половина на миналия век в условията на активно сътрудничество, в това число по геополитически причини. Сравняват се времето на възникване и статута на синхронна лексикология в националните филологически науки, принципите на изследване в основните научни работи. Делат се изводи за това, че, в отличие от другите области на езиковедството – фонология, граматика, актуално членение на предложението, теорията на литературния език, принципите на Пражката лингвистическа школа оказват слабо влияние на българската синхронна лексикология. Това е обусловено от комплекс от причини, но главната от тях – неприменение на принципите на структурния метод. От друга страна, в чешката лингвистика отчетливо се наблюдава лексикализацията на граматиката, която у нас е отсъстваща, в известна степен в силу на това, че, в отличие от чешката, българската е „грамматически език“, в която предикативните отношения често се изразяват извън рамките на лексическия елемент.

Synchronic lexicology is a new branch of linguistics developing fast throughout the world in the second part of the 20th century as a result of the search for effective ways of communication between humans and machines. The article reviews and compares the development of this branch in Bulgaria and the Czech Republic in the second half of the past century in the context of intensive cooperation instigated for various reasons, including geopolitical ones. The article compares and contrasts the time of initial development of the branch, the status of lexicology within the scope of the respective national philological sciences and the basic principles of research as these are reflected in major publications in the field. The conclusion is drawn that unlike other fields of philological research – phonology, functional sentence perspective, theories of standard languages – the principles of the Prague school of lexicology has exercised a markedly weak influence on Bulgarian synchronic lexicology. The reasons are complex, but leading among them is the non-application of the methods of structuralism. On the other hand, a significant level of lexicalization of grammar is observed in Czech linguistics, which is lacking in Bulgarian linguistics. Furthermore, unlike Czech, Bulgarian is a fairly „grammatical language“ in which predicative relations are more frequently encoded outside the single lexical unit.

Ключови думи: синхронна лексикология, Пражка школа, лексикализация на граматиката, структурализъм, бохемистика

Keywords: synchronic lexicology, the Prague school, lexicalization of the grammar, structuralism, Czech studies

Уте ДУКОВА – Етнолингвистичен поглед към едно семантично поле: ие. **(s)ken-* // 43

Целта на настоящото изложение е да освети на езиково и етнокултурно ниво връзка между няколко редки диалектни славянски лексеми в рамките на общо семантично и концептуално поле, което се проявява в архаични или метафорични значения, които отстраняват тяхната семантична рестрикция и възстановяват първоначалната полисемия.

In this paper I give linguistic and ethnographic evidence for the activity of a semantic and conceptual field in some dialectal Slavic words, either having preserved

archaic semantic features or by metaphorization remove their semantic restriction and restore their original polysemy.

Ключови думи: метафора, семантично поле, народна митология и обредност

Keywords: metaphor, semantic field, popular belief and rituals

Росица СТЕФЧЕВА – *Така да се каже или както се казва* и проблемът за избора на езиковите ресурси (Върху материал от българския и сръбския език) // 48

В статията анализиратся маркери метаязыка, с помощью которых говорящий отслеживает свою речь и оценивает адекватность ее формы концептуализированному и референциальному содержанию. В исследовании представлены функционально-прагматические особенности метаязыковых операторов, которые проявляются при реализации вторичных коммуникативных интенций – сигнализации неполной адекватности вербализации, экспликации смягчения номинации, актуализации прецедентных высказываний. Рассматривается также модифицирующая роль метаязыковых операторов на уровне пропозиционального и иллокутивного содержания, а также их вклад в повышение когерентности дискурса.

This study examines the metalinguistic markers through which the speaker monitors his/ her speech production and assesses the adequacy of its form against the conceptualized and referenced content. The study presents the functional-pragmatic features of metalinguistic operators, which are manifested in the realization of secondary communicative intentions – signalling a deficiency in verbalization, designation of linguistic mitigation and making reference to proverbial usage. The modifying role of metalinguistic operators at the level of propositional and illocutionary content is also considered, as well as their contribution to increasing discourse coherence.

Ключови думи: метаезикови маркери, метадискурсивни единици, модификация, кохеренция, текстова трансформация, български език, сръбски език

Keywords: metalinguistic markers, metadiscourse units, modification, coherence, textual transformation, Bulgarian language, Serbian language

Теоретични въпроси на езикознанието

Никола КРЪСТЕВ – Аспектуалните характеристики на залога в индоевропейското семейство. Кратка панорама. Праиндоевропейски и анатолийски езици. (Част II) // 66

Реконструкции доиндоевропейского языка дают нам возможность взглянуть в первую очередь на формальную и лексическую сторону языка, раскрывая главным образом основные функционально-семантические характеристики его системы. За 120 лет, прошедших с момента публикации работы Бругмана и Дельбрюка (1886–1900) «Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen», наиболее всеобъемлющей работы по индоевропейскому морфосинтаксису, через сравнение и типологические параллели исследователи приходят к консенсусу по различным вопросам. Данное исследование представляет собой попытку вписаться в этот контекст путём изучения системных связей между лексическим аспектом, перфектом и возникновением залога. Для этой цели рассматриваются особенности залога и аспекта во всех древних индоевропейских языках и прослеживается их развитие с учётом зарегистрированных изменений в системе перфекта. Выводы диахронического анализа связаны с возможным изменением языкового типа индоевропейской диатезы (с эргативного на номинативный) и служат для выявления некоторых структурных связей в индоевропейской диатезе. В заключение предлагается типология взаимоотношений диатезы и залога в индоевропейских языках, основанная на семантических признаках результативности и стативности.

The Proto-Indo-European reconstructions give us the opportunity to observe mostly the formal and lexical side of the ancestor language, revealing only the main functional-semantic features of its system. In the past more than 120 years since the first edition of Brugmann's and Delbrück's „Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen“, a major work in the field of historical linguistics, the researchers reach a consensus on various morphosyntactic issues by way of comparisons and typological contrasts. The present study attempts to fit in this context, examining the systemic links between lexical aspect, the Perfect and the emergence of voice. For this purpose, the aspect and voice features of all ancient IE languages are examined and their development is monitored in view of the registered changes in the perfect subsystem. The conclusions of the diachronic analysis are related to the possible

change in the linguistic type of the IE diathesis (from ergative to nominative) and lead to the formulation of some structural relationships in the IE diathesis. Finally, a diathesis and voice typology in IE languages is proposed on the basis of semantic features such as resultative and stative.

Ключови думи: праиндоевропейски език, диатеза, залог, резултатив

Keywords: Proto-Indo-European, diathesis, voice, resultative

Дискусии, обзори и научни съобщения

Юлияна СТОЯНОВА – Залогови значения в ранните детски изказвания и абстрактното понятие 'субект' на изречението // 86

В статията разглежда се една от важните проблеми психолингвистики на развитие: в каква степен ранните детски изказвания имат синтаксическа основа или отразяват отношенията между семантичните единици. Много изследователи смятат, че децата преминават от семантична репрезентация на предложението към синтаксическа. Ако ранните детски изказвания имат семантична основа, тогава позицията на субекта в тях трябва да е свързана само с семантиката на агента. Изучаването на залоговите отношения в изказванията на деца, владеещи български език (възраст до 3 години), установило наличието на возвратни, пасивни и безлични глаголни форми в съответните синтаксически конструкции. По този начин, може да се предположи, че българските деца още до трегодишната възраст свързват позицията на субекта на предложението с различни семантични роли (агент, пациент, обект и експериментатор) – т.е. в тях езиковата компетентност съдържа абстрактно синтаксическо понятие за субекта на предложението. Обяснението на ранното появяване на возвратни, пасивни и безлични предикати трябва да се търси в особеностите на българския език (както един от славянските езици), който достатъчно ясно и прозрачно маркира отношенията на залога.

The paper discusses one of the important issues of developmental psycholinguistics: to what extent are young children's utterances syntactically based or are they semantically motivated. Some researchers claim that children start with semantic representations, which are later replaced by syntactic ones. If children's early utterances are semantically based, then the syntactic subject should always have the semantic function of agent. The analysis of voice structures in the utterances of children (aged 1,6 to 3,0) acquiring Bulgarian, reveals the production of reflexive, passive and impersonal constructions. Hence, we can suppose that Bulgarian children before the age of 3,0, associate the syntactic subject with different semantic roles (e.g. agent, patient, experiencer, etc.), i.e. we can credit children's linguistic competence with the abstract syntactic notion of subject. The early appearance of reflexive, passive and impersonal predicates in the speech of young Bulgarian children can be due to the language specific over marking of voice in Bulgarian (as one of the Slavic languages).

Ключови думи: синтаксична/семантична основа на ранните детски изказвания; рефлексивни, пасивни, безлични предикати; субект на изречението; семантични роли.

Keywords: syntactic vs. semantic base of young children's utterances; reflexive, passive, impersonal predicates; syntactic subject; semantic roles.

Дафина ГЕНОВА – Лъжа, измама, подвеждане и още // 103

В статията критически анализират се репрезентативните изследвания за лъжи, обман, ввеждане в заблуждение, бессмислено говорене и скриване на информацията в областта на философията на езика и лингвистичната прагматика в основно в публикации на английски език. Коментират се също изследванията за лъжи и обман на някои български философи. Концепциите се коментират в рамките на теорията на комуникацията на Пола Грейса и теорията на речевите актове на Джона Остина и Джона Серла. В анализа на лъжи и свързаните с нея концепции се фокусира на различните критерии за това, какво говори или потвърждава говорещият, и за това, какво той подразумява, а също и за неговите интенции при осъществяване на комуникативния акт.

The goal of the paper is a critical analysis of representative research on lying, deception, misleading, bullshit and withholding of information in philosophy of language and linguistic pragmatics predominantly in scholarly research in English. Studies on lying and deception by Bulgarian philosophers are also commented on. The analysis is carried out within the theoretical framework of Paul Grice's theory of communication and John Austin's and John Searle's speech act theory. In the analysis of lying and its cognate concepts the paper focuses on the different criteria of what the

speaker says or asserts, on the one hand, and what he/she implies, on the other, as well as on his/her intention in the accomplishment of the communicative act.

Ключови думи: философия на езика, лъжа, измама, подвеждане, безсмислено говорене, речеви актове, принцип на съдействието и максимите на Грайс

Keywords: philosophy of language, lying, deception, misleading, bullshit, speech acts, Grice's cooperative principle and maxims

Рецензии и анотации

L. Uhlířová. O pravidelnosti a mnohotvárnosti v jazykové komunikaci (Стилиян СТОЙЧЕВ) // 118

Ив. П. Петров. Праславянските nt-основи: предистория и наследство (Маргарита МЛАДЕНОВА) // 121

Krapova, I. and B. Joseph. (Eds.) Balkan Syntax and (Universal) Principles of Grammar (Vladimir PHILIPOV) // 124

W. Fiedler. Vergleichende Grammatik der Balkansprachen (Morphosyntaktisch-typologischer Vergleich des Albanischen mit den anderen Balkansprachen) (Биргит ИГЛА) // 132

Томова, К., Е. Петрова, М. Симеонова. Чешко-български речник на междуметията и междуметните изрази. // Томова, К., Е. Петрова, М. Симеонова. Česko-bulharský slovník interjekcí a interjekčních výrazů (Радост ЖЕЛЕЗАРОВА) // 141

Нашите автори в броя // 142

Содержание

Златка ГЕНЧЕВА – Сто лет со дня рождения Светомира Иванчева // 9

Янко БЫЧВАРОВ – Уроки профессора Светомира Иванчева // 18

Сопоставительные исследования

Йорданка ТРИФОНОВА – Точки пересечения болгарской и чешской синхронной лексикологии во второй половине XX века // 21

Уте ДУКОВА – Этнолингвистический взгляд на одно из семантических полей: ие. **(s)ken-* // 43

Росица СТЕФЧЕВА – *Така да се каже* или *както се казва* и проблема выбора языковых ресурсов (на материале болгарского и сербского языков) // 48

Теоретические вопросы языкознания

Никола КРЫСТЕВ – Аспектологические характеристики залога в индоевропейской семье. Краткая панорама. Праиндоевропейские и анатолийские языки. (Часть II) // 66

Дискуссии, обзоры и научные сообщения

Юлияна СТОЯНОВА – Значения залога в высказываниях детей раннего младшего возраста и абстрактное понятие 'субъекта' предложения // 86

Дафина ГЕНОВА – Ложь, обман, введение в заблуждение и др. // 103

Рецензии и аннотации

L. Uhlířová. O pravidelnosti a mnohotvárnosti v jazykové komunikaci (Стилиян СТОЙЧЕВ) // 118

Ив. П. Петров. Праславянские nt-основы: предыстория и наследие (Маргарита МЛАДЕНОВА) // 121

Krapova, I. and B. Joseph. (Eds.) Balkan Syntax and (Universal) Principles of Grammar (Vladimir PHILIPOV) // 124

W. Fiedler. Vergleichende Grammatik der Balkansprachen (Morphosyntaktisch-typologischer Vergleich des Albanischen mit den anderen Balkansprachen) (Биргит ИГЛА) // 132

Томова, К., Е. Петрова, М. Симеонова. Чешско-болгарский словарь междометий и междометийных выразов. // Tomova, K., E. Petrova, M. Simeonova. Česko-bulharský slovník interjekcí a interjekčních výrazů (Радост ЖЕЛЕЗАРОВА) // 141

Наши авторы в этом номере // 142

Contents

Contrastive Studies

Zlatka GUENTCHÉVA – One hundred years since the birth of Svetomir Ivanchev // 9

Yanko BACHVAROV – The lessons of Prof. Svetomir Ivanchev // 18

Contrastive Studies

Yordanka TRIFONOVA – Cross-pollinations between Bulgarian and Czech synchronic lexicology research and practice in the second half of the 20th century // 21

Ute DUKOVA – An ethnolinguistic view on a semantic field: -ie. *(s)ken- // 43

Rositsa STEFCHEVA – *Така да се каже* (so to speak) or *както се казва* (as it is said) and the problem of choosing linguistic resources. (On Bulgarian and Serbian language data) // 48

Problems of Theoretical Linguistics

Nikola KRASTEV – The aspectual characteristics of voice in the Indo-European family. A short overview. Proto-Indo-European and Anatolian languages. (Part II) // 66

Discussions, Reviews and Announcements

Yuliyana STOYANOVA – Reflexive, passive, and impersonal forms in young children's utterances, and the Abstract notion of syntactic subject // 86

Dafina GENOVA – Lying, deception, misleading and more // 103

Reviews and Annotations

L. Uhlířová. O pravidelnosti a mnohotvárnosti v jazykové komunikaci (Stylian STOYCHEV) // 118

Iv. P. Petrov. Proto-Slavic *nt*-stems: pre-history and legacy (Margarita MLADENOVA) // 121

Krapova, I. and B. Joseph. (Eds.) *Balkan Syntax and (Universal) Principles of Grammar* (Vladimir PHIL- LIPOV) // 124

W. Fiedler. Vergleichende Grammatik der Balkansprachen (Morphosyntaktisch-typologischer Vergleich des Albanischen mit den anderen Balkansprachen) (Birgit IGLA) // 132

Tomova, K., E. Petrova, M. Simeonova. *Czech-Bulgarian Dictionary of Interjections.* // Tomova, K., E. Petrova, M. Simeonova. *Česko-bulharský slovník interjekcí a interjekčních výrazů* (Radost ZHELEZAROVA) // 141

Contributors to the volume // 142